

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Оксана Ігнатченко

соціальний педагог II категорії,
Кременецька класична гімназія,
E-mail: oksanka.ignatchenko@gmail.com

Олена Штогун

практичний психолог I категорії,
Кременецька класична гімназія,
E-mail: olenashtogun@gmail.com

Останнім часом усе більше батьків дітей з особливими освітніми потребами (ООП) виявляють бажання, щоб їхні діти навчалися разом з однолітками. Недивно, що дитина може відчувати під час інтеграції певні труднощі, але для неї це буде необхідним досвідом, яким можна скористатися та застосувати у майбутньому. В нашій школі на даний момент навчається 4 дитини з особливими освітніми потребами, які залучені до інклюзивного навчання.

Ефективність інклюзивного навчання дітей із ООП залежить від якісного соціально-педагогічного та психолого-педагогічного супроводу цих дітей. Основним завданням соціально-педагогічного супроводу освітнього процесу в школі з інклюзивною формою навчання вважається підтримка комфортного освітнього соціального середовища, яке сприяє повному розкриттю та розвитку пізнавальних, особистісних і творчих ресурсів дитини. Соціальному педагогу слід підтримувати в дитині впевненість у своїх силах, прагнення до пізнавальної діяльності; запобігати різким змінам у психічній діяльності, поведінці та загальному стані дитини й реагувати на них

Власний досвід роботи з соціально-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами. Нами розроблені та систематизовані матеріали соціально-педагогічного супроводу дітей з освітніми потребами за такими розділами:

1. Індивідуальні відомості дитини.
2. Консультативно-просвітницька робота.
3. Діагностично-корекційна робота.
4. Позаурочна робота.

Розглянемо більш детально зміст даних розділів.

Відомості дитини

1. *Банк даних дітей з ООС.*
2. *Витяг з протоколу засідання психолого-медико-педагогічної консультації.* Це документ, що формулюється фахівцями ІРЦ за результатами психолого-педагогічного вивчення дитини. У висновку ІРЦ описано особливості розвитку дитини, що допомагає педагогам у подальшій розробці індивідуальної програми розвитку
3. *Індивідуальна картка дитини з особливими освітніми потребами,* яка включає відомості про дитину, соціальну характеристику родини, категорію дитини за нозологією, сильні сторони дитини, можливі ризики та вказується хто є партнерами супроводу.
4. *Соціальний паспорт сім'ї.* Документ передбачає наступну інформацію: адресу, дані про батьків та родичів, матеріально-побутові умови сім'ї, які види державної допомоги отримує родина, якими пільгами користується та якої потребує допомоги.
5. *Характеристика учня.*
6. *Індивідуальна програма розвитку* – це документ, який загалом є контрактом між педагогічним колективом і батьками чи опікунами дитини. Що закріплює вимоги до

організації навчання дитини, зокрема визначає характер освітніх послуг і форм підтримки. Індивідуальну програму розвитку розробляє група фахівців, у склад якої входять: заступник директора з навчально-виховної роботи, учителі, асистент учителя, психолог, соціальний педагог, учитель-дефектолог, логопед та інші педагогічні працівники. Участь батьків у розробці ІПР є надзвичайно важливою. Батьки не тільки надають важливу інформацію про особливості розвитку дитини розвиток, інтереси, особливості вони узгоджують ІПР, підписуючи її.

Надзвичайно важливою є участь батьків у розробці індивідуальної програми розвитку. Батьки надають важливу інформацію про особливості розвитку дитини, інтереси, підписуючи її вони узгоджують ІПР.

Консультативно-просвітницька робота

- *Консультативно-просвітницька робота серед батьків.* Велику увагу соціальний педагог має надати просвітницькій роботі з батьками. Батькам необхідно надавати поради щодо нагляду за дітьми, рекомендації щодо вирішення повсякденних проблем, пов'язаних з вихованням, знайомити з досвідом інших батьків. Основні форми групової роботи з батьками: проведення семінарів, консультацій, лекцій, зборів. Індивідуальна форма (індивідуальне консультування, індивідуальні бесіди).

- *Консультативно-просвітницька робота серед педагогів.* Соціальний педагог надає рекомендації адміністрації, педагогам та асистентам, які працюють з такими дітьми. Це рекомендації, які стосуються як методів та особливостей організації навчального процесу, так і рекомендації стосовно оптимізації стосунків в учнівському колективі, формування позитивного ставлення до дитини.

- *Консультативно-просвітницька робота серед школярів.* Просвітницьку роботу варто проводити і з учнями. В цьому напрямі важливим є поширення пам'яток. Можна запропонувати учням таку гру: відчути, як почувається однокласник. Якщо в нього є вади зору, можна усім зав'язати очі та попросити походити так. Якщо він не використовує мову через синдром Дауна чи аутизм – спробувати мовчки донести до інших свою думку. Якщо йдеться про дитину, в якій проблеми з координацією рухів, школярі можуть написати міні-есе лівою рукою (правші). Усі діти мають навчатися разом, незалежно від відмінностей, що існують між ними.

Діагностична робота

Психологічна служба сприяє взаємодії навчального закладу, охорони здоров'я, сім'ї, соціального захисту, центрів служб для молоді. До результатів діагностики служба надає необхідну консультативну соціально-психологічну допомогу дітям, дає рекомендації або поради батькам, учителям з питань розвитку дітей

Корекційна робота

Як невід'ємна частина будь-якого реабілітаційного процесу, соціальний педагог з особливими дітьми проводить певні заняття, враховуючи особливості та можливості учнів. За В.Сухомлинським, розум дитини знаходиться на кінчиках її пальців. Саме тому основою корекційно-розвивальних занять соціального педагога із особливими дітьми мають бути вправи для розвитку моторики пальців і рук.

У нашій роботі на індивідуальних заняттях ми використовуємо такі вправи на розвиток дрібної моторики:

1. Ванни з крупами. Нехай дитина занурює руки у крупи, перебирає перемішані горох і квасолю, а потім і дрібніші крупи, пересипає їх з однієї посудини в іншу, розтирає в руках. Така ванна сприятиме розвитку координації пальчиків.

2. Ліплення із різних матеріалів (тісто, пластилін, глина). Ця гра принесе задоволення незалежно від результату. Окрім очевидного творчого самовираження, дитина розвиває гнучкість і рухливість пальців. Затверділі фігурки можна розфарбувати фарбами.

3. Пазли. Мозаїка. Яскраві картинки розвивають увагу, кмітливість, зір і дрібну моторику рук. При складанні різноманітних ігор – мозаїк покращується дрібна моторика рук малюка, розвивається кмітливість і творчі здібності.

4. Марії Монтессорі ігри – шнурювання розвивають сенсомоторну координацію, дрібну моторику рук, просторове орієнтування, сприяють розумінню понять «угорі», «внизу», «справа», «зліва», формують навички шнурювання (шнурювання, зав'язування шнурка на бант), сприяють розвитку мови, розвивають творчі здібності.

5. Ігри з прищіпками. Чіпляння прищіпок до картонних кружечків чи інших предметів розвиває дрібну моторику трьох основних пальців руки: великого, вказівного й середнього.

6. Ігри з гудзиками. Застібання гудзиків, перебирання пальцями намиста – прості й корисні вправи для розвитку дрібної моторики рук.

7. Ігри з піском.

8. Вирізання ножицями, малювання, розфарбовування, штрихування

9. Вправа «Резиночка». Для цієї вправи можна використовувати резинку для волосся діаметром 4-5 см. Усі пальці вставляються в резинку. Завдання в тому, щоб, рухаючи всіма пальцями пересунути резинку на 360 градусів спочатку в один, потім в інший бік. Виконується однією, потім іншою рукою.

Позаурочна робота

Учні з особливими освітніми потребами залучаються до позашкільної та позаурочної роботи відповідно до можливостей, інтересів, нахилів, здібностей, з урахуванням їх побажань, віку, психофізичних особливостей та стану здоров'я.

Психолічний супровід – це комплексна система заходів з організації освітнього процесу і розвитку дитини, передбачена ІПР.

Принципи на яких базується робота психолого-педагогічного супроводу:

- командний підхід – комплексність психолого-педагогічного супроводу (супровід дитини з особливими освітніми потребами має здійснюватися на основі комплексного підходу: аналізу порушень функцій розвитку дитини);
- повага до індивідуальних особливостей дитини з ООП;
- системність роботи (робота фахівців має відбуватись в системі, за якої кожна дія і стратегія члена команди відповідають не лише меті окремого спеціаліста, а й є засобом реалізації загальної мети психолого-педагогічного супроводу дитини);
- міжвідомча співпраця – узгодженість роботи (дії фахівців мають координуватись і узгоджуватись, має відбуватись постійне взаємо інформування про роботу кожного спеціаліста);
- неперервність супроводу (супровід має бути постійним і неперервним, починаючи з раннього віку і протягом дорослого життя);
- конфіденційність та дотримання етичних принципів;
- активна співпраця з батьками дитини з ООП, залучення їх до освітнього процесу та розроблення ІПР.
- дотримання інтересів дитини з ООП, недопущення дискримінації та порушення її прав;

Є діти, про яких говорять «особливі» не для того, щоб підкреслити унікальність здібностей, а задля того, щоб відмітити ті особливі потреби, які відрізняють їх від інших дітей. Кожна людина має право на повноцінне життя, освіту, якість якої не відрізняється від якості освіти решти людей.

Основні напрямки корекційної роботи:

- розвиток та корекція пізнавальних процесів;
- корекція самооцінки як важливої рушійної сили формування особистості;
- корекція емоційних порушень та патологічних рис характеру;
- запобігання психічним перевантаженням;
- полегшення процесу адаптації до умов ЗЗСО;

- розвиток емоційної лабільності;
- корекція міжособистісних взаємин у дитячому колективі;
- розвиток комунікативних навичок, позитивної соціальної комунікації.

У своїй роботі практичному психологу необхідно використовувати програми, рекомендовані МОН України для роботи з дітьми ООП, які представлені на офіційному сайті.

У ході корекційно-розвивальної роботи є обов'язковим: діагностика динаміки розвитку дитини при здійсненні корекційних впливів; обговорення з педагогами та батьками труднощів, що виникають, визначення шляхів їх вирішення.

При проведенні психокорекційної роботи доцільними будуть такі методи: вправи розвивального характеру (корекція та розвиток мислення, формування пізнавальної діяльності, пам'ять, довільні форми уваги і запам'ятовування; сюжетно-рольові ігри; елементи арт-терапії (ізо-, драмо-, казко-, музико-, кіно-, піско-, мульт-, фото -, пластилінової і т.д); психогімнастика.

Особливе значення у роботі психолога належить індивідуальному підходу до дитини: патологія, складність дефекту; рівень психофізичного та мовного розвитку; характер і тип темпераменту; комунікативні властивості, уміння дитини до якомога швидшої адаптації у середовищі однолітків та його комфортність; зацікавленість батьків.

Під час військових конфліктів однією з найуразливіших та беззахисних категорій цивільного населення є діти та підлітки. На їхніх очах відбуваються страшні події, і більшість з дітей перебуває у стресі. Більшість з них не можуть прийняти нову реальність, у яку вони потрапили. Діти з порушеннями інтелектуального розвитку є особливо вразливими до цих страшних подій. Вони здригаються від вибухів, не розуміють нове переміщення у безпечне місце (бомбосховище), опиняються в ступорі або виявляють істерики під час сирен повітряної тривоги, відчують постійний страх, розгубленість, тривогу та мають інші негативні психічні прояви. Слід пам'ятати, що діти з порушеннями інтелектуального розвитку мають обмежені можливості пізнавальної діяльності, не можуть швидко та правильно реагувати та обробляти інформацію з навколишнього середовища. Через це, важливим є застосування необхідної підтримки та допомоги таким дітям під час війни, враховуючи максимально їхні інтелектуальні можливості з метою мінімізувати у них наслідки психологічної травми. Не зважаючи на складні обставини війни, варто пояснювати дітям у доступній формі щодо подій, які відбуваються навколо, сприяти формуванню у дітей реального сприйняття світу, заспокоювати їх, запевняти у тому, що ворог зазнає поразки і незабаром усі повернемося до мирного життя.

Отже, практичний психолог у рамках психологічного супроводу в умовах інклюзивного закладу освіти здійснює такі види робіт:

1. Виконує психологічне обстеження дітей з особливостями психофізичного розвитку з метою виявлення їх соціального, когнітивного та психічного розвитку;
2. Попереджує виникнення дезадаптації дітей з особливостями психофізичного розвитку;
3. Проводить роботу з гармонізації міжособистісних відносин дітей з особливостями психофізичного розвитку та їх звичайними однолітками;
4. Розробляє конкретні рекомендації педагогічним працівникам, законним представникам щодо надання допомоги з питань розвитку, навчання та виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку;
5. Проводить розвивальні заняття з дітьми з особливостями психофізичного розвитку, і, за необхідністю, з дітьми всієї групи;
6. Проводить роботу по формуванню навичок соціальної взаємодії тощо.

Соціально-психологічна робота з «особливою дитиною» спрямована на досягнення головної мети – підготувати її до самостійного життя. Однак нам, педагогам, потрібно слідкувати, щоб допомога та підтримка під час навчання не перевищувала необхідну, інакше

дитина стане занадто залежною від неї. Щоб забезпечити загальний успіх справи, слід з повагою ставитись до всіх і вдумливо та наполегливо працювати на користь дитини. Практичний психолог і соціальний педагог нашого закладу сприяють розвиткові соціальних умінь школярів з особливими освітніми потребами, а також надають належну моральну підтримку сім'ям дітей, їхнім рідним і вчителям, допомагають долати складні життєві ситуації

Список використаних джерел:

1. Про освіту : Закон України від 5 вер. 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 31.10.2022).
2. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А. А. Колупасвої. Київ : «А. С. К.», 2012. 308 с.
3. Колупасва А. А., Данілавичюте Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі : навч.-метод. посіб. Київ : Видавнича група «А.С.К.», 2012. 192 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
4. Соціальна педагогіка : підручник / за ред. проф. А. Й. Капської. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 468 с.
5. Колупасва А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ : Саміт-Книга, 2009. 272 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
6. Сокольська Л. П. Робота соціального педагога в закладах освіти : конспект лекцій для студентів спеціальності «Соціальна педагогіка та практична психологія». Хмельницький : ХНУ, 2006. 98 с.
7. Попелюшко Р. П. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими потребами в інклюзивному навчанні. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2014. № 1 (9). С. 109–113.
8. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю з обмеженими функціональними можливостями / за ред. А. Й. Капської. Київ : ДЦССМ, 2003. 146 с.
9. Соціальний педагог : газета. 2019. № 9 (153). (Шкільний світ).
10. Психологічний супровід інклюзивної освіти : підручник / автор. кол. ; за заг. ред. А. Г. Обухівської. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 92 с.
11. Консультативно-діагностичний супровід дітей з особливими освітніми потребами в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій : посібник / Жук Т. та ін. ; за ред. А. Г. Обухівської. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. 247 с.
12. Інклюзивне навчання в закладах загальної середньої. Керівництво для тренерів / Софій Н. та ін. / за заг. ред. Н. Софій. Київ, 2018. 174 с. URL: <http://posibnyk.nus.org.ua/theme-6-role-teachers-assistant-in-class-with-inclusive-education-main/> (дата звернення: 31.10.2022).
13. Психологічна допомога дітям з ООП в екстремальних ситуаціях (відео). *ITTEK* : YouTube-канал. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=RT9XoFyoMKc&list=PPSV> (дата звернення: 31.10.2022).